

Olsztyn, 09 grudnia 2024

dr hab. Maria Rólkowska
Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**Recenzja osiągnięć naukowych doktora Rafała Jakuba Pastwy
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o komunikacji
społecznej i mediach**

1. Charakterystyka drogi zawodowej Habilitanta

Doktor Rafał J. Pastwa ukończył w 2005 roku z oceną bardzo dobrą studia magisterskie na kierunku filozofia, z przygotowaniem pedagogicznym, na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W roku 2013 na podstawie rozprawy *Początki polskiej bioetyki inspiracji personalistycznej na tle rozwoju bioetyki amerykańskiej* uzyskał tytuł doktora nauk teologicznych w zakresie teologii moralnej na tej samej uczelni.

Zawodowo związany jest z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim od 2016 roku. W latach 2016-17 był zatrudniony na stanowisku wykładowcy na Wydziale Humanistycznym. Od 2019 roku pracuje na Wydziale Nauk Społecznych, w Instytucie Dziennikarstwa i Zarządzania, początkowo jako asystent, a od 2020 roku na stanowisku adiunkta. Jest także wykładowcą dwóch innych uczelni: od 2019 roku Uniwersytetu Medycznego w Lublinie oraz od 2024 roku Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie na studiach podyplomowych MBA w Administracji Publicznej.

Habilitant od wielu lat związany jest także z mediami katolickimi. W latach 2013-2023 pełnił funkcję redaktora naczelnego „Gościa Niedzielnego” w Lublinie, obecnie będąc współpracownikiem tego periodyku, a od 2023 roku jest również korespondentem Katolickiej Agencji Informacyjnej. Piastuje także stanowiska eksperckie związane z mediami i komunikacją: od 2013 roku jest ekspertem do spraw wizerunku i komunikacji Katolickiego

Stowarzyszenia Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE”, od 2020 roku jest specjalistą do spraw marketingu i mediów w Centrum Wolontariatu w Lublinie, a od 2023 roku pełni funkcję eksperta do spraw mediów i komunikacji w Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. Maksymiliana Marii Kolbego.

2. Ocena osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*

Habilitant jako osiągnięcie naukowe wskazał cykl dziesięciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych zatytułowany *Komunikowanie o religii i Kościele*. Pięć z nich zostało opublikowanych w czasopiśmie naukowych, a pięć w recenzowanych monografiach wieloautorskich, wszystkie ukazały się drukiem w okresie 2020-2023.

Wskazany jako pierwszy w cyklu jest artykuł *Komunikowanie religijne na przykładzie Kościoła katolickiego w Polsce z uwzględnieniem kontekstu pandemii koronawirusa*, który został opublikowany w kwartalniku „Kultura – Media – Teologia” (2020, nr 41, s. 38-60). Autor słusznie traktuje go jako wprowadzenie do poddanego ocenie przedsięwzięcia naukowego, gdyż definiuje w nim i charakteryzuje pojęcie komunikowania religijnego, które jest, jak pisze, „częścią szerokiego procesu komunikowania społecznego” (s. 40), a jednocześnie także jego „odrębnym i znaczącym typem” (s. 55). Habilitant, bazując na szeroko opisanym w literaturze przedmiotu komunikowaniu politycznym, wskazuje na różnice i podobieństwa między nim a badanym przez Niego rodzajem komunikowania, przedstawia elementy komunikowania religijnego, jego specyfikę oraz cele. Co istotne, Autor artykułu nie zawęża badanego pojęcia tylko do funkcjonowania w Kościele katolickim, ale wskazuje na jego szeroki zakres, obejmujący także kościoły niekatolickie i niechrześcijańskie organizacje religijne (s. 41). W tym interesującym artykule o charakterze teoretycznym niejako „dodany” wydaje się być, zdaniem recenzentki, podrozdział 5., traktujący o komunikowaniu religijnym w Polsce w kontekście pandemii koronawirusa (s. 53-55), gdyż odnosi się on tylko do kilku dokumentów kościelnych wystosowanych w okresie 3 dni i ich recepcji w poszczególnych diecezjach. Rozszerzenie tytułu artykułu o „uwzględnienie kontekstu pandemii koronawirusa” i odpowiadający temu krótki, zaledwie 3-stronicowy podrozdział, wydaje się działaniem, którego brak w niczym nie umniejszyłby treści artykułu, a wręcz byłaby ona bardziej spójna w swoim teoretycznym charakterze. Tym bardziej, że tematyce koronawirusa dr R. J. Pastwa poświęcił kolejny artykuł w poddanym ocenie cyklu.

W publikacji zatytułowanej *Reakcja na zagrożenie koronawirusem – analiza publikowanych treści w początkowej fazie epidemii na oficjalnej stronie Konferencji Episkopatu Polski* („Colloquia Theologica Ottoniana” 2021, nr 37, s. 169-188), po wstępnych rozważaniach na temat mediatyzacji religii i instytucji religijnych, Autor przedstawił wyniki analizy treści 26 oficjalnych dokumentów zamieszczonych na wymienionej wyżej stronie w okresie od końca lutego do połowy marca 2020 roku. Szkoda, że przedstawione przez Niego wyniki są bardzo lapidarne, nie zostały one poszerzone o choćby kilkudzaniowe fragmenty wszystkich, a nie tylko kilku wybranych, analizowanych tekstów, co pozwoliłoby czytelnikom poznać bliżej język i charakter poddanych badaniu dokumentów. R. J. Pastwa konstatuje, że w analizowanych publikacjach przeważały treści o charakterze administracyjno-pasterskim z wydziwkiem neutralnym oraz dominował język urzędowy, nazwany przez Autora „językiem dystansu” (s. 185). Habilitant wskazał też dwa interesujące zagadnienia: konieczność poważniejszego rozważenia braku powrotu do kościołów młodych ludzi nie tylko przez epidemię covid-19, ale także z powodu apateizmu (s. 174) oraz konieczność zwrócenia szczególnej uwagi przez przedstawicieli Kościoła katolickiego na wiarygodność językową publikowanych treści (s. 186).

Celem kolejnego artykułu z serii jest, jak pisze Habilitant w jego treści, „uporządkowanie terminologiczne i metodologiczne dotyczące badań Kościoła rzymskokatolickiego w obszarze nauki o mediach i komunikacji społecznej oraz zbadanie reakcji Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 roku (...)” (s. 197). Jednak w tytule publikacji zawarty jest tylko jeden z wymienionych celów, gdyż brzmi on: *Reakcja Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce po Orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 roku* (w monografii wieloautorskiej, Kielce 2021, s. 197-220), a więc nie w pełni odzwierciedla on przedstawione treści, a także warto byłoby choćby w podtytule wyjaśnić, czego analizowane orzeczenie TK dotyczyło. W pierwszej, obszerniejszej, części tekstu Autor przedstawia refleksje wielu polskich i zagranicznych badaczy komunikowania religijnego oraz relacje między państwem a Kościołem, a także zaproponowaną przez siebie interesującą teorię holistyczną, która „zakłada badanie Kościoła jako instytucji religijnej, ludzkiej i hierarchicznej – zdolnej wpływać na społeczeństwa oraz oddziaływać na system polityczny i kulturę” (s. 202). Druga, zdecydowanie krótsza część publikacji, związana bezpośrednio z tytułem, prezentuje wyniki przeprowadzonej przez R. J. Pastwę analizy zawartości ośmiu oficjalnych tekstów nawiązujących do wyroku TK, a opublikowanych na stronie Konferencji Episkopatu Polski od 22 października do 22 listopada 2022 roku. W tym artykule, podobnie jak w przypadku

wcześniejszego tekstu cyklu dotyczącego analizy treści, wyniki badań zaprezentowane są przez Autora w sposób bardzo zwięzły, tym razem bez podania przykładów treści badanych tekstów, choć zawierają one ich przynależność gatunkową i słowa kluczowe. Warto byłoby wyniki badań własnych również w tym artykule szerzej zaprezentować, poświęcić im więcej miejsca. Autor podsumowuje przeprowadzone badania stwierdzeniem, że zgodnie z hipotezą, w analizowanych wypowiedziach ważnych postaci KEP, „sfera instytucjonalna i doczesna miesza się ewangeliczną i duchową”, przy czym dominuje ta pierwsza (s. 215). Szkoda, że R. J. Pastwa nie zawarł w podsumowaniu artykułu ważnej moim zdaniem konstatacji przedstawionej przez Niego w autoreferacie w części dotyczącej tego artykułu: „Jeśli zmianie nie ulegnie administracyjny styl komunikowania religijnego Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, zwłaszcza w tak delikatnej sferze jak bioetyka początku i końca ludzkiego życia, jego głos będzie miał znaczenie jedynie środowiskowe, a nie uniwersalne” (s. 12).

Aż pięć publikacji, czyli połowa cyklu, dotyczy zjawiska *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła katolickiego w Polsce. W artykule wprowadzającym w tę tematykę, zatytułowanym *Cancel culture a Kościół rzymskokatolicki w Polsce* (w monografii wieloautorskiej, Lublin 2022, s. 301-318), Habilitant prezentuje istotne treści teoretyczne w oparciu o najnowszą angielskojęzyczną literaturę przedmiotu, czyli: genezę i ewolucję tego pojęcia, przedstawione przez zagranicznych badaczy jego definicje oraz obecność w amerykańskiej przestrzeni medialnej i akademickiej. Autor publikacji proponuje też własną definicję tego zjawiska i wymienia przejawy *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego w naszym kraju. Co warto podkreślić, pisze, zarówno w artykule, jak i w autoreferacie, że nie należy *cancellingu* utożsamiać z prześladowaniem Kościoła i jego członków ze względu na religię lub wiarę (s. 314, s. 14 – autoreferat) oraz, że ze względu na złożoność zagadnienia wymaga ono szczegółowych analiz (s. 314).

Rozwinięcie tego tematu na konkretnym przykładzie sugeruje tytuł następnego artykułu z cyklu – *Przejawy cancel culture wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w kontekście wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 roku* (monografia wieloautorska, Kraków 2020, s. 247-260). R. J. Pastwa przedstawia w nim, w skrótovej formie, rolę Kościoła i jego liderów w społeczeństwie na przestrzeni historii Polski, spadki zaufania wobec Kościoła pod koniec XX i na początku XXI wieku oraz wyniki badań na ten temat przeprowadzonych przez CBOS (s. 250-253). Jednak po podrozdziale dotyczącym meritum tematu, zatytułowanym *Przejawy cancel culture po 22 października 2020 r.* (s. 254-256), oczekiwałam zdecydowanie więcej niż zawarł w nim Autor i trudno mi zgodzić się z Jego stwierdzeniem z autoreferatu, że dokonał na łamach publikacji „dogłębnej analizy tej problematyki” (s. 14 –

autoreferat). W podrozdziale tym Autor wymienia tylko ogólne przejawy kultury wykluczenia: „niszczenie fasad kościołów, wzywianie do niszczenia świątyń, zakłócanie nabożeństw i niszczenie pomników Jana Pawła II” (s. 255), a jednocześnie pisze, że masowe protesty w polskich miastach „zajęły czołowe pozycje w agendzie medialnej, były komentowane przez obserwatorów, analityków i politologów, a także przedstawicieli organizacji pozarządowych. Informowały o tym także zagraniczne serwisy” (s. 255). Po dogłębnej analizie oczekiwałabym przedstawienia i omówienia choć kilku konkretnych przykładów: *cancelingu* w tej kwestii, doniesień medialnych na ten temat i wybranych, przykładowych haseł, które towarzyszyły protestom oraz wskazania (co również Autor wymienia tylko ogólnikowo) błędów liderów życia kościelnego w obszarze komunikowania, które stały się jednymi z powodów „przejawów bojkotu i anulowania Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce” (s. 256). Artykuł ten jest bez wątpienia interesujący i wnosi wiele istotnych treści, ale brakuje w nim, moim zdaniem, przedstawienia konkretnych przykładów kultury anulowania stosowanych wobec Kościoła w związku z wymienionymi w tytule i treści wydarzeniami sprzed 4 lat.

Tematykę tę R. J. Pastwa podejmuje także w publikacji w języku angielskim, zatytułowanej *Manifestations of cancel culture in relation to the Catholic Church in Poland: a case study of selected weekly opinion journals* („Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2023, nr 21, s. 302-311), która została przygotowana przez Niego i zaproszone do współpracy badaczki z Instytutu Dziennikarstwa i Zarządzania KUL – dr Olgę Białek-Szwed i dr Anetę Wójciszyn-Wasil – w ramach realizowanego przez Habilitanta grantu wewnętrznego. Autorzy analizują w niej zawartość trzech polskich tygodników opiniotwórczych: „Newsweeka”, „Polityki” i „Tygodnika Powszechnego” w okresie roku (od 22.10.2020 do 22.10.2021) pod kątem strategii kształtowania przez nie wizerunku Kościoła. Obraz ten jest, jak można przypuszczać, negatywny i jak pisze troje badaczy, wpisuje się w „trend rozliczeniowy wobec Kościoła w Polsce. Publikacje ukazywały przesadne zaangażowanie duchowieństwa w kwestie polityczne, ingerencję w prawa kobiet, w sprawy państwa, wykazywały brak transparentności w kwestiach finansowania Kościoła, analizowały kryzys związany ze skandalami seksualnymi i upadek autorytetu Jana Pawła II” (autoreferat, s. 23). Autorzy, na podstawie przeprowadzonych badań, wskazali w analizowanych periodykach trzy główne strategie kontestacji Kościoła katolickiego w Polsce, wynikające z przedstawionych powyżej powodów: eksponowanie negatywnych aspektów analizowanej problematyki; profilowanie rozmówców i wywiadów; leksykalne i wizualne techniki modelowania treści (s. 311). Szkoda, że zespół

badaczy nie przedstawił w tekście konkretnych przykładów wymienionych strategii na łamach analizowanych tygodników, co wzbogaciłoby interesujący i wartościowy pod względem merytorycznym artykuł.

Z kolei w artykule zatytułowanym *Komunikowanie religijne o ekologii. Cancel culture a Kościół rzymskokatolicki – wybrane refleksje* („Roczniki Kulturoznawcze” 2023, nr 2, t. XIV, s. 97-114) Habilitant porusza ważny temat obecności zagadnień ekologicznych w komunikowaniu religijnym, materiałem badawczym czyniąc encyklikę *Laudato si’* papieża Franciszka z 2015 roku oraz polskie katolickie tygodniki opiniotwórcze z tego samego roku: „Tygodnik Powszechny”, „Gościa Niedzielnego” i „Niedzielę”. Interesująca, obszerna analiza listu papieskiego, zauważonego przez media i nazwanego przez nie „zieloną encykliką” prowadzi Autora między innymi do istotnego wniosku: „W dokumencie zwraca się uwagę na dobro zwierząt i przyrody w kontekście rozwoju przemysłu i gospodarki, jednak istnieje wyraźne podkreślenie, że inne stworzenia mają wartość same w sobie, bez względu na stopień ich użyteczności dla człowieka. Warte podkreślenia jest także to, że żadnego stworzenia nie wolno sprowadzać do poziomu rzeczy” (s. 108). Szkoda, że zbadanie wpływu dokumentu papieskiego na wymienione wyżej katolickie tygodniki opiniotwórcze w Polsce R. J. Pastwa ogranicza do przedstawienia wniosków, iż „problematyka ochrony środowiska i zmian klimatycznych na łamach badanych periodyków w 2015 r. zajmowała odległe miejsce pod względem istotności. Żadne ze wspomnianych czasopism nie analizowało konsekwentnie i w sposób pogłębiony encykliki papieża Franciszka (...)” (s. 106). Rozumiem, że Autor odsyła w przypisie nr 37 artykułu do swojej wydanej w 2020 roku książki *Ekologia w komunikowaniu religijnym*, której druga część poświęcona jest temu zagadnieniu (*Tematyka ekologiczna na łamach głównych katolickich tygodników opinii w Polsce w 2015 r.*, s. 107-134 – gdzie prezentuje liczby artykułów i główne ekologiczne kategorie tematyczne w analizowanych periodykach), ale uważam, że czytelnicy artykułu również byliby zainteresowani poznaniem dokładniejszych wyników przeprowadzonej analizy wybranych tygodników: jak odległe miejsce zajmował temat ekologii na ich łamach, na ile był on jednak obecny. Uważam, że przedstawienie choć części analiz, w innej formie niż w książce, mogłoby pojawić się w artykule (na przykład w miejscu skróconego podrozdziału teoretycznego o komunikowaniu religijnym) tym bardziej, że publikacja treściowo jest oparta w dużej mierze na wydanej wcześniej monografii.

Co warte podkreślenia, Autor w treści artykułu odpowiada na pytanie, dlaczego ma miejsce kultura anulowania Kościoła katolickiego w kwestiach ekologii. Pisze: „W związku z pojawieniem się społecznie istotnych problemów, takich jak: ochrona środowiska i walka

z globalny ociepleniem, walka z rasizmem, walka z nierównym traktowaniem, przeciwdziałanie przemocy wobec ludzi i zwierząt, w wyniku braku reakcji ze strony instytucji kościelnych oraz ich liderów albo niewystarczającego zaangażowania w tym zakresie wspólnot katolików – dochodzi do wielu przejawów *cancel culture* w odniesieniu do Kościoła rzymskokatolickiego (...)” (s. 98).

Kolejna publikacja, zatytułowana „*Odjaniepawlić*”. *Modernistyczny ostracyzm z perspektywy medioznawczej i lingwistycznej* (monografia wieloautorska, Tarnów 2022, s. 233-257, współautor językoznawca dr hab. H. Duda) również związana jest z zagadnieniem *cancel culture* w odniesieniu do uwolnienia szeroko rozumianej przestrzeni publicznej od Jana Pawła II. Punktem wyjścia do rozważań stał się przedstawiony w tytule neologizm oraz jego antonim („zajaniepawlić”). Przez współautora została przygotowana część językoznawcza artykułu („*Odjaniepawlanie*” w *świecie danych językowych*). R. J. Pastwa natomiast pisał, odnosząc się do tytułu, o perspektywie medioznawczej: na podstawie danych CBOS-u i Katolickiej Agencji Informacyjnej przedstawił zmiany w życiu religijnym w Polsce w okresie 1992-2021, szczegółowo analizując oddalanie się od Kościoła pokolenia młodych Polaków; ukazał zjawisko *cancel culture* i siłę, jaką zdobyło dzięki mediom cyfrowym oraz mediatyzację religii, według Stiga Hjarvarda, i wyróżnioną przez niego *banal religion*, a także szczegółowe liczbowe dane odnośnie „zajaniepawlenia” polskiej przestrzeni publicznej oraz obecnie dziejący się proces odwrotny w naszym kraju, który „wyraża się w języku i ewoluujących przejawach *cancel culture*” (s. 246). Bez wątplenia ta część artykułu autorstwa Habilitanta traktuje o istotnych zagadnieniach medialnych, a także społecznych i religijnych. Uważam, że wartościowe i celowe byłoby uzupełnienie raczej teoretycznej perspektywy medioznawczej o konkretną analizę fragmentu polskiej przestrzeni medialnej – na przykład poprzez zbadanie, jak analizowane zjawisko zostało przedstawione w kilku wybranych polskich mediach.

Następny artykuł cyklu, zatytułowany *Analiza zjawiska zmiany w procesie wiary i praktyki Polaków na podstawie Komunikatu z Badań CBOS „Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa” w odniesieniu do teorii mediatyzacji religii S. Hjarvarda* („*Heteroglossia – Studia Kulturoznawczo-Filologiczne*” 2022, nr 13, s. 353-367) nawiązuje tematycznie do poprzedniej publikacji, oraz wcześniejszych, poszerzając w dużej mierze przedstawione treści. Autor analizuje w nim zmiany w procesie wiary i praktyk religijnych Polaków, ze szczególnym uwzględnieniem najmłodszych wiekowo grup (osób urodzonych w latach 1980-1997 i później), które najliczniej odchodzą od Kościoła katolickiego i religii. R. J. Pastwa wskazuje medialne i pozamedialne przyczyny takich zmian religijności Polaków w okresie ostatnich trzydziestu lat, odwołując się do komunikatu CBOS-u, a także do teorii mediatyzacji

religii S. Hjarvarda. Szkoda, że Autor tylko jednym zdaniem (s. 358) nawiązał do bogatego treściowo artykułu Ewy Stachowskiej (*Mediatyzacja religii w Polsce. Wybrane aspekty w koncepcji S. Hjarvarda*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” 2017, nr 21, s. 41-55), w którym badaczka szczegółowo przedstawiła dane odnośnie dwóch przykładowych form zmediatyzowanej religii na gruncie polskim: segmentu mediów religijnych w Polsce i nurtu dziennikarstwa dotyczącego tematyki religijnej związanego ze Światowymi Dniami Młodzieży z lipca 2016 roku. Interesujące byłoby szersze nawiązanie przez Habilitanta do przeprowadzonych wcześniej badań E. Stachowskiej – na przykład poprzez wskazanie różnic w mediatyzacji religii w Polsce na kilku spośród podanych przez Nią danych z roku 2016 i 2017 oraz analogicznych z 2021 roku, a także odnośnie zmiany stosunku młodzieży do kwestii religii w tym okresie (E. Stachowska również nawiązywała do raportu CBOS-u, ale z 2016 roku – *Korzystanie z religijnych stron i portali internetowych* – w którym uwzględnieni zostali najmłodsi respondenci z grupy 18-24 lata). W autoreferacie R. J. Pastwa na temat swego artykułu napisał między innymi: „Zauważyłem, że na postawy religijne młodych Polaków (...) wpływa nieatrakcyjność komunikowania religijnego realizowana przez podmioty kościelne, pogarszający się wizerunek i utrata wiarygodności Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, a także strategie medialne komunikowania o Kościele i religii. Na tej podstawie stwierdziłem, że wymagana jest zmiana w działaniach Kościoła, także w obszarze komunikowania religijnego” (s. 19). Szkoda, że po tak istotnych wnioskach Autor nie przedstawił w artykule żadnych konkretnych propozycji uatrakcyjnienia komunikowania religijnego i polepszenia strategii medialnych, które mogłyby pomóc w przyciągnięciu do Kościoła w Polsce młodych ludzi.

Ostatni artykuł cyklu, zatytułowany *Strategia personalizacji w komunikowaniu religijnym na przykładzie s. Michaeli Rak* („Bibliotekarz Podlaski” 2023, nr 3, s. 279-296), jest efektem stażu naukowego, jaki Habilitant odbył na Uniwersytecie Wileńskim we wrześniu 2023 roku. W publikacji tej R. J. Pastwa przedstawia postać siostry zakonnej, której aktywność nie ogranicza się do przestrzeni religijnej, bo prowadzi ona także bardzo istotną działalność społeczną, co pozwala na określenie jej mianem liderki religijnej, gdyż, jak pisze, „liderem religijnym należy raczej określić osobę aktywną społecznie, a nie kogoś, kto piastuje zaszczytną funkcję czy urząd” (s. 284). Autor opisuje jej życie i działalność jako założycielki i dyrektorki pierwszego hospicjum na Litwie oraz inicjatorki i przewodniczącej fundacji – czyni to, bazując na autobiograficznej książce M. Rak i poświęconych jej tekstach publikowanych w mediach cyfrowych. Za bardzo istotny i wnoszący nowe spojrzenie na komunikowanie religijne uważam fakt, że Autor przedstawił jako postać lidera religijnego kobietę, będącą otwartą

na szeroko rozumianą współpracę i nowatorskie działania. Jak pisze Habilitant, siostra Michaela, między innymi, „stworzyła wokół placówki, którą kieruje, swoiste środowisko osób, wspólnot i instytucji, także nienależących do wyznania rzymskokatolickiego” (s. 289), a „w wileńskim hospicjum pacjenci mają możliwość pożegnania się z psem lub kotem, zdarza się, że podopieczni odchodzą w obecności członka stada, które tworzyli razem przez lata” (s. 292). Autor prezentuje postać zakonnicy, której strategia personalizacji jest zarówno instytucjonalna, jak i behawioralna oraz medialna. Wobec prezentacji tak ciekawej osoby można by nawet ograniczyć części artykułu związane z rozważaniami teoretycznymi (*Mediatyzacja i strategia personalizacji, Komunikowanie religijne*) na rzecz szerszego ukazania biografii i działań liderki religijnej, a także jej pełniejszego wizerunku w mediach litewskich i polskich.

Podsumowując, w przedstawionym ocenie cyklu dziesięciu artykułów, zatytułowanym *Komunikowanie o religii i Kościele*, Autor prezentuje rozważania teoretyczne, przywołując opinie zagranicznych i polskich badaczy, a także swoje własne, oraz wyniki przeprowadzonych przez siebie badań i analiz medialnych. W publikacjach zweryfikował postawione przez siebie pytania badawcze. Jego praca badawcza ma charakter interdyscyplinarny, gdyż łączy tematykę z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach oraz teologii, filozofii i socjologii religii. Wskazane artykuły dotyczą mediatyzacji religii i komunikowania religijnego, skupiając się w dużej mierze na zewnętrznych i wewnętrznych przejawach kultury wykluczenia wobec Kościoła katolickiego w Polsce, co jest elementem nowatorskim. Badane przez Niego komunikowanie religijne jest, jak wykazał, odrębnym procesem, a zarazem częścią komunikowania społecznego, a analizuje je, uwzględniając najnowsze konteksty społeczno-polityczne w Polsce: pandemię koronawirusa, protesty tysięcy Polek i Polaków po ogłoszeniu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2022 roku (zastrzegającego prawo antyaborcyjne), odchodzenie od Kościoła katolickiego wiernych, a szczególnie osób młodych. Habilitant porusza zatem tematy trudne, ale bardzo istotne czy wręcz kluczowe dla Kościoła katolickiego w Polsce i tego, jakie strategie komunikowania religijnego powinien on przyjąć. Badania R. J. Pastwy wnoszą istotny wkład w komunikowanie religijne, będące elementem komunikowania społecznego, a przeprowadzone przez Niego analizy o charakterze medialnym i społecznym są ważnymi wskazówkami co do kierunku rozwoju strategii komunikowania Kościoła katolickiego w naszym kraju, a więc powinny być one kontynuowane i uwzględnione w konkretnych działaniach.

3. Ocena pozostałego dorobku i aktywności naukowej po uzyskaniu stopnia doktora

a. Pozostałe publikacje, niewchodzące w skład osiągnięcia habilitacyjnego

Dorobek naukowy Habilitanta, po uzyskaniu przez Niego stopnia doktora, obejmuje (poza cyklem artykułów wskazanych jako osiągnięcie habilitacyjne): 3 monografie (w tym jedna z nich, z roku 2015, zatytułowana *W stronę postępu i przetrwania. Początki polskiej bioetyki inspiracji personalistycznej na tle rozwoju bioetyki amerykańskiej* jest wydaniem książkowym rozprawy doktorskiej); redakcję naczelną monografii wieloautorskiej (2021 rok); 11 artykułów oraz 1 recenzję i 1 sprawozdanie w czasopismach naukowych, 7 artykułów w monografiach wieloautorskich, z których 5 zostało wydanych przez Katolicki Uniwersytet Lubelski, a 1 przez Uniwersytet Preszkowski na Słowacji (w tym jeden wskazany w autoreferacie tekst jest wstępem do redagowanej przez R. J. Pastwę monografii). Nie wliczam do wskazanego dorobku: przedstawionego w autoreferacie złożonego do druku artykułu R. J. Pastwy, H. Dudy, *Odjaniepawlanie [Dejohnpailusation] as a Specific Phenomenon of (Post)religious Life in Poland. A Language and Media Context*, ponieważ nie został on jeszcze opublikowany, a także – wnioskując po tytule – jest angielskojęzyczną wersją artykułu wskazanego w cyklu oraz 2 artykułów w czasopismach społeczno-kulturalnych i literacko-artystycznych – „Więź” i „Akcent”.

Habilitant jest także autorem podręcznika z zakresu edukacji medialnej dla szkół polonijnych *Młody Człowiek w roli odbiorcy i twórcy przekazów medialnych* (2022) w formie pdf oraz członkiem redakcji czasopisma naukowego „Tempus” publikującego teksty z dyscyplin: historia oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach, wydawanego przez Uniwersytet w Siedlcach. Przygotował także 26 recenzji artykułów naukowych (większość z nich dotyczy publikacji w numerach tematycznych „Roczników Kulturoznawczych”). Wskazane przez dr. Rafała J. Pastwę teksty naukowe nie są zbyt liczne, ale obejmują one nie tylko artykuły, ale również monografie, i w dużej mierze dotyczą konsekwentnie obszarów badawczych, którymi się zajmuje: komunikowania religijnego oraz mediów.

b. Staże, aktywność międzynarodowa, granty, udział w konferencjach

Doktor Rafał J. Pastwa przebywał we wrześniu 2023 roku na zagranicznym stażu naukowym na Uniwersytecie Wileńskim, którego efektem jest jeden z artykułów cyklu (o siostrze Michaeli Rak, opublikowany w „Bibliotekarzu Podlaskim”). W tym samym roku, w listopadzie, odbył staż krajowy w Instytucie Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Habilitant brał też aktywny udział w międzynarodowych wydarzeniach naukowych poza granicami Polski – w 2017 roku w Pradze, w kolokwium „The Future of Religious Faith from Central Eastern European Perspective”, na którym przedstawił referat; w 2019 roku, w Berlinie, w sesji naukowej „Surging Nationalism in Hungary and Poland”, podczas której wygłosił wykład; w 2022 roku w Edynburgu, w wizycie studyjnej z ramienia Ośrodka Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym w Edynburgu, gdzie również przedstawił wykład. W autoreferacie dr R. J. Pastwa wykazał też planowane na wrzesień 2024 roku wizyty studyjne w USA i Kanadzie, związane z realizacją grantu, jednak w czasie pisania recenzji nie posiadam informacji, czy wizyty te odbyły się w planowanym terminie.

Habilitant kieruje grantem – *Kreatywny Twórca Przyszłości. Być sprytniejszym od chatbota* – w ramach programu Nauka dla Społeczeństwa II, realizowanym od listopada 2023 roku do listopada 2025 roku, oraz jest jednym z wykonawców zadania zleconego przez Ministra Edukacji i Nauki *Organizacje polonijne za granicą – badania naukowe, archiwum cyfrowe i centralna baza danych*, przewidzianego na lata 2022-2026. Dr R. J. Pastwa jest także aktywny w aplikowaniu o granty (złożone projekty: *Ochrona środowiska w komunikowaniu religijnym Kościoła katolickiego w Polsce*, NCN, 2021-24 rok; *Cancel culture – konsekwencje zagrożenia pluralizmu światopoglądowego*, Doskonała nauka – wsparcie konferencji naukowych, 2022/23 rok).

W ocenianym okresie Habilitant wygłosił referaty na 29 konferencjach naukowych i 2 kongresach naukowych – zarówno w ośrodkach polskich (w tym również o charakterze międzynarodowym), jak i zagranicznych (nie wliczam do tej liczby ponownie trzech wystąpień, wymienionych już w pierwszym akapicie tej części recenzji). Konferencje i kongresy krajowe, w których uczestniczył, odbyły się w: Poznaniu, Lublinie, Warszawie, Żarnowcu, Krakowie, Szczecinie, Kielcach, Gdańsku, natomiast zagraniczne miały miejsce w: Szkocji (Edynburg), Niemczech (Berlin), Czechach (Praga), Ukrainie (Lwów, Czerniowce), Litwie (Wilno). Jego czynny udział w konferencjach był bardzo duży i nie ograniczał się do polskich ośrodków, ale wiązał się z aktywnością naukową w Europie. Od 2019 roku dr R. J. Pastwa jest także

członkiem Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, należąc do sekcji badawczych „Komunikowanie religijne” oraz „Mediatyzacja”.

c. Dydaktyka i popularyzacja nauki oraz osiągnięcia organizacyjne

Habilitant od października 2019 roku prowadzi zajęcia dydaktyczne w swoim podstawowym miejscu zatrudnienia, czyli Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, są to: wykłady, warsztaty, ćwiczenia, konwersatoria na Wydziale Nauk Społecznych i Wydziale Nauk Humanistycznych – zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Zajęcia te są kierowane przede wszystkim do studentów dziennikarstwa i komunikacji społecznej, ale także do słuchaczy innych kierunków: humanistyki cyfrowej, stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa narodowego. Większość spośród aż 31 wymienionych przez Niego zajęć dydaktycznych ma charakter ściśle medioznawczy – wymieniając przykładowo: psychologia mediów, ekonomia mediów, Journalistic genres, etyka dziennikarska, dziennikarstwo internetowe. Jest On także promotorem 3 prac licencjackich w języku angielskim oraz recenzentem kilkunastu prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich) na kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna w Instytucie Dziennikarstwa i Zarządzania KUL.

Istotne jest także duże zaangażowanie doktora R. J. Pastwy w działania w środowisku społecznym związane z popularyzacją nauki. Były to prowadzone przez Niego szkolenia i warsztaty oraz wykonawstwo realizowanych projektów, przeprowadzenie wywiadów. Do tego obszaru działalności Habilitanta zaliczyłabym także (wymienione przez Niego w innej części autoreferatu, s. 37-38) wygłoszone wykłady i odczyty. Podaję tylko przykładowe Jego aktywności w tej dziedzinie z ostatnich lat: wykład pt. *Popularyzacja mediów jako osłabienie ich sił i wiarygodności. Zadania odbiorców i użytkowników mediów* (Lublin 2020), odczyt *Media i literatura – współczesne konteksty i wyzwania* (Nałęczów 2021), udział w projekcie „Akademia Polonijnych Dziennikarzy Obywatelskich” (2021), szkolenie *Cancer creator – kreatywne pisanie i obraz przyszłości* (2023). Należy podkreślić, że prowadzone przez Habilitanta działania popularyzujące naukę dotyczyły również w dużej mierze mediów.

Doktor R. J. Pastwa wykazał się także dużymi osiągnięciami organizacyjnymi. Podał w autoreferacie aż 35 – najważniejszych Jego zdaniem – działań tego rodzaju. Wiele z nich wiązało się z mediami. Przytaczam przykładowe aktywności w tym zakresie z lat 2021-2023: organizacja debaty *Społeczne i medialne wyzwania w związku z kryzysem humanitarnym na granicy polsko-białoruskiej* (2021), organizacja ogólnopolskiej konferencji naukowej

Odpowiedzialność użytkowników mediów za bezpieczeństwo w nieprzewidywalnym świecie (2022), organizacja debaty ekspertów *Sztuczna Inteligencja – urojone lęki czy realne obawy?* (2023), współorganizacja I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą (2023), organizacja i prowadzenie seminarium naukowego *Media and Culture in Poland and the USA* (2023).

d. Dodatkowe aktywności i osiągnięcia Habilitanta

Poza pracą naukowo-badawczą dotyczącą komunikowania religijnego i mediów, dr R. J. Pastwa jest od wielu lat bardzo aktywnie zaangażowany w działalność medialną i dziennikarską, związaną przede wszystkim z mediami katolickimi. Już podczas studiów magisterskich należał do redakcji kwartalnika Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie „Itinerarium”, w latach 2005-2006 w ukazującym się w Chełmie tygodniku „Nowy Tydzień” publikowane były regularnie Jego felietony. Następnie kierował redakcją miesięcznika parafialnego w Kraśniku pod tytułem „Pani Kraśnicka”, a w 2010 roku prowadził w Telewizji Kraśnik autorską audycję „W narożniku wiary”. W 2013 roku rozpoczął współpracę z „Gościem Niedzielnym” w Lublinie, poznając pracę redakcji od podstaw i pełniąc w niej wiele funkcji: fotoreportera, dziennikarza, a także kierownika oddziału (obecnie jest współpracownikiem pisma). W latach 2020-2021 prowadził w rozgłośni internetowej „Nowe Radio” w Lublinie cotygodniową autorską audycję zatytułowaną „W poszukiwaniu szczęścia”. Jak już zostało wspomniane, od 2023 roku jest korespondentem Katolickiej Agencji Informacyjnej.

Habilitant prowadzi od wielu lat także bardzo ważną działalność społeczną. W 2008 roku powołał fundację na rzecz osób z chorobą nowotworową i ich bliskich „Za Bramą”, której jest prezesem od początku jej funkcjonowania. Od 2012 roku jest także związany z Katolickim Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE”. Od 2018 jest członkiem Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy prezydencie Lublina.

Dr R. J. Pastwa jest również autorem: książek edukacyjno-profilaktycznych dla dzieci, zbioru esejów *Gawędy o ludziach i uniwersytecie* (KUL 2020), książki *Zrost* (2019), zbioru felietonów dostępnych w wydaniu książkowym i jako ebook pod tytułem *Osoby, wydarzenia, opinie. Felietony*, powieści dystopijnej *Nadchodzi nic* (2024). Jest także współautorem monografii *Medioznawcze i pedagogiczne aspekty przeciwdziałania przemocy. Z doświadczenia Katolickiego Stowarzyszenia Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE”*.

Jego intensywna i wieloletnia działalność w wielu obszarach została kilkakrotnie nagrodzona. W 2016 roku otrzymał nagrodę Angelus Kultury Medialnej, rok później Medal 700-lecia Miasta Lublin, w roku 2019 Medal Unii Lubelskiej, a także nagrodę Rektora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego za wybitną działalność organizacyjno-społeczną i popularyzację nauki w 2023 roku.

e. Wnioski końcowe

Biorąc pod uwagę całość dorobku naukowego doktora Rafała Jakuba Pastwy – bazowy dla postępowania habilitacyjnego cykl artykułów, aktywność naukową, w tym staże, granty oraz działalność dydaktyczną, popularyzatorską i zaangażowanie w funkcjonowaniu w środowisku społecznym, aktywność medialną oraz dziennikarską – stwierdzam, że powyżej wymienione obszary działań, ocenione przez mnie pozytywnie, stanowią właściwą podstawę do przystąpienia Habilitanta do kolokwium habilitacyjnego i nadania Mu stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. Opinię tę przekazuję Komisji Habilitacyjnej oraz Radzie Naukowej Instytutu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Marja RSTKOwska